Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených

KRAHULCOVÁ-ŽATKOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. **Praha: Karolinum, 1996. 214 s.**

Kniha Beáty Krahulcové-Žatkové *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených* je prý v současné době na katedře speciální pedagogiky PedF UK **jedním ze základních učebních textů budoucích surdopedů**. Zamysleme se nad tím, zda je tento text skutečně vhodný jako základní příručka pro přehled o komunikaci neslyšících (alias *těžce sluchově postižených*).

Z názvu knihy bychom očekávali, že se dílo bude zabývat systémy, které jsou pro komunikaci *komplexní*, tedy takové, že **komunikace může v jejich rámci probíhat stoprocentně, plnohodnotně**. Takové komunikační systémy (systémy plně smyslově přístupné) jsou pro neslyšící dva: znakový jazyk a psaná forma mluveného jazyka, a to zejména jazyka daného regionu. (To v našich podmínkách znamená **český znakový jazyk a psaná čeština**.) Kniha doc. Krahulcové-Žatkové má celkem 214 stránek, z toho je ovšem **těmto dvěma komunikačním možnostem věnováno 13 (!) stran**. I kdybychom přijali předpoklad autorky, že komplexními komunikačními systémy jsou pro neslyšící i mluvení (audioorální řeč), odezírání, prostředky vizualizace mluvené řeči, jako např. prstová abeceda (ta je ale spíše jinou formou jazyka psaného) a fonemické posunkové kódy, přesto nemůžeme souhlasit s tím, kolik je jednotlivým metodám věnováno prostoru v práci, která chce informovat o komunikačních systémech neslyšících komplexně. A už vůbec s tím nemůžeme souhlasit tehdy, spočítáme-li, že mluvení a logopedickému vyvozování orální řeči (českých hlásek) věnuje autorka pozornost na 102 stranách textu, tj. na téměř jedné polovině.

Kromě toho, že kniha nevěnuje jednotlivým možnostem komunikace „spravedlivý díl" pozornosti a prostoru, je navíc jednostranně zaměřená pouze na *výuku* těchto komunikačních prostředků, přesněji na jejich používání při pedagogické komunikaci.

Zcela bez vysvětlení je do knihy o komunikaci neslyšících zařazena kapitola o facilitované, augmentativní a alternativní komunikaci. Je sice pravda, že tyto formy komunikace používají osoby s problémy v běžné audioorální komunikaci, avšak jde o ty osoby, jejichž komunikační bariéra není způsobena sluchovým deficitem, nýbrž problémy fyzickými, dysfatickými/afatickými, motorickými, neurologickými apod. Autorku možná k zařazení těchto informací vedla skutečnost, že různé formy facilitované, augmentativní a alternativní komunikace využívají spojení „slova" a „pohybu" (popř. ještě/nebo obrázků či textů), jako např. komunikační systém Makaton. Možná to autorce připomínalo znakovanou češtinu nebo český znakový jazyk. Za tímto omylem zřejmě stojí nepochopení základních aspektů vizuálně-motorické komunikace neslyšících. Nezbývá než dodat, že i pro člověka neslyšícího by mohly býti prvky facilitované, augmentativní či alternativní komunikace užitečné a použitelné, a to tehdy, měl-li by kromě toho, že špatně slyší, navíc ještě problémy například pohybového (DMO apod.), autistického, dysfatického/afatického či jiného podobného rázu. O lidech s kombinovaným postižením však tato práce (podle názvu) pojednávat nemá.

Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených mají být seriózní přehlednou publikací, nicméně při jejich četbě jsem měla neustále pocit, že čtu zápisky z jakéhosi autorčina *brainstormingu*, při kterém se snažila zachytit v souvislých větách všechno, co ví nebo se jí asociuje ohledně vzdělávání neslyšících. Jen tak si mohu vysvětlit zmiňovaný fakt, že **polovinu díla tvoří jakási logopedická příručka, neorganicky vložená mezi ostatní, poměrně stručně pojaté přehledy ostatních komunikačních metod.**

Dále mne přinejmenším zaráží fakt, že **text je z velké části vlastně kompilací nejrůznějších názorů nejrůznějších autorů, takže má čtenář čas od času pocit, že místo celistvé knihy čte jakýsi řetězec výpisků, bez vnitřní souvislosti řazených za sebou.** Dochází tak občas k tomu, že si názory odporují i na jedné stránce, např. na str. 33 čteme: „*V případě, že se s ním* (se znakovým jazykem při výuce, pozn. autorky) *začíná, bývá náročnější orální komunikace často odmítána.*" O pár řádků níže potom čteme: „*Znakový jazyk je pro neslyšící děti nezbytným základem pro zvládnutí slovního jazyka*[1]." Jedná se sice o úryvky z různých kapitol, ovšem ani u jednoho z nich není zmíněno něco jako *zastánci této metody se často domnívají...*, takže čtenář čte sled postulátů, které všechny vypadají jako všeobecně platné, avšak vzájemně si protiřečí. **Chce-li čtenář zjistit, co je pro neslyšící spíše dobré a co spíše ne, rozhodně se to nedozví z textu samotného, jakoby autorka žádný názor ani vyjádřit nechtěla.**

Přesto ho ale vyjadřuje – právě tím, čemu dává nejvíce prostoru, a klade tak na to největší důraz. Pokud čtenář do problematiky není hlouběji zasvěcen, musí pak podle toho, čemu je věnována největší pozornost, dojít k jedinému závěru: **nejdůležitější ze všech komunikačních systémů je mluvená řeč, a proto je třeba největší úsilí věnovat tomu, aby se neslyšící naučili mluvit a odezírat** (mluvení + odezírání = 118 stran knihy, k tomu ještě připočtěme historický přehled orální vzdělávací metody, 12 stran, tj. 130 stran z 214 – to je téměř 61 %).

Domnívám se, že tvorba knihy *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených* byla vedena upřímnou snahou vytvořit přehledný zdroj informací o tom, jak komunikovat s neslyšícími ve vzdělávacím procesu. Problémem je, že tato snaha jako by v půli cesty vymizela, jako by autorka vyčerpala veškerou energii při zpracovávání informací o audioorálních způsobech komunikace a zbylým komunikačním metodám už nemohla (nebo snad nechtěla) věnovat stejný díl. **Výsledkem je nesmírně zavádějící soubor nesourodých dat, která zasvěcenému čtenáři mohou posloužit jako zdroj některých užitečných materiálů, zejména obrazových, nicméně jako primární text pro informování se o komunikaci neslyšících (jak slibuje název knihy) může čtenáře jen zmást.** Nutně si bude klást otázky, na něž mu text nebude schopen odpovědět: Tolik metod, a všechny obecně postulované jako správné? Jak je možné v bilingvální metodě výchovy a vzdělávání pracovat se znakovým jazykem, když je podle autorky morfologicky a syntakticky tak nedostatečný oproti mluvenému jazyku? Proč autorka nazývá mluvený jazyk jazykem slovním, copak je znakový jazyk neslovním, tj. neverbálním komunikačním prostředkem? Proč je tak důležitá logopedická průprava těžce sluchově postižených, když jejich mluvené řeči budou v dospělosti rozumět stejně jenom jejich blízcí a se zbytkem lidí se budou dorozumívat písemnou formou nebo pomocí tlumočníka? A koneckonců, proč se v kapitole o psané formě mluveného jazyka píše tak převažující měrou o problémech se slovní zásobou, když přinejmenším stejné problémy způsobuje neslyšícím gramatika češtiny?

Takto bychom mohli pokračovat dále, mohli bychom se např. ptát, proč je téměř stejný prostor jako znakovému jazyku v knize věnován alternativní medicíně à la doktor Jonáš a tak dále. Je ovšem třeba se zeptat: **jak je možné, že je tento poněkud zmatený soubor informací v současné době** (nikoli třeba v 80. letech minulého století) **jedním ze základních učebních textů budoucích učitelů neslyšících?**

Jana Servusová

[1] Termínem *slovní jazyk* má autorka patrně na mysli *většinový mluvený jazyk*.